

# Вікторыі маршала Сакалоўскага

У невялікім скверы на адзінай у Гродне пешаходнай вуліцы Савецкай устаноўлены сціплы помнік Герою Савецкага Саюза маршалу Васілю Данілавічу Сакалоўскаму. Нягледзячы на яго размяшчэнне ў гістарычнай частцы горада, дысанансу з тамтэйшай старадаўняй забудовай не ўзнікае. У савецкі час звычайна такія някідкія, адлітыя ў метале, бюсты знакамітых людзей устаноўлівалі на іх малой радзіме. Але ж дакладна вядома, што нарадзіўся В. Сакалоўскі зусім не ў горадзе на Нёмане і нават не на тэрыторыі Гродзенскай вобласці...

Гэтая незадача і падахвоціла нас узяцца за высвятленне ісціны. І ў пошуках яе мы накіраваліся ў Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей. Але яго супрацоўнікі адразу нас расчаравалі прастатой свайго адказу на пастаўленае пытанне: помнік маршалу В. Сакалоўскаму з'явіўся ў Гродне ў 1973 годзе, і ўстанавілі яго тут толькі таму, што горад на Нёмане аказаўся на той час бліжэйшым да родных мясцін палкаводца буйным савецкім населеным пунктам. Нарадзіўся ж будучы маршал у вёсцы Козлікі былой Заблудаўскай воласці Беластоцкага павета Гродзенскай губерні – у жніўні 1945 года яна разам са значнай часткай тэрыторыі скасаванай тады Беластоцкай вобласці была перададзена са складу Беларускай ССР Польшчы. Думаецца, што рашэнне аб «прапісцы» помніка В. Сакалоўскаму ў Гродне было цалкам апраўданым. Бо ўжо і ў пачатку 1970-х палякі неадназначна ставіліся да падзей Другой сусветнай вайны, звязаных з удзелам Чырвонай арміі ў вызваленні іх краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А цяпер і наогул усё часцей гучыць інфармацыя аб зносе помнікаў, устаноўленых у гонар савецкіх войск. Таму можна толькі здагадвацца, наколькі памятаюць імя беларуса, Маршала Савецкага Саюза, на яго малой радзіме ў Польшчы, на Беласточчыне.

Аднак здагадак строіць не будзем. Куды больш прагматычнымі нам уяўляюцца прысвечаныя В. Сакалоўскаму матэрыялы экспазіцыі згаданай гродзенскай му-

зейнай установы. Яны не проста даюць магчымасць зрабіць цікавы экскурс па багатым на падзеі жыццяпісе вядомага палкаводца, але і сапраўды захоплваюць.

## Малады настаўнік-семінарыст

Нарадзіўся Васіль Данілавіч 21 ліпеня 1897 года ў сям'і селяніна-беларуса. Жылі Сакалоўскія, як і большасць іх аднавяскоўцаў, небагата. Асноўны фінансавы здабытак ім прыносіла праца на зямлі. Тым не менш на адукацыю сына бацькі грошай не шкадавалі, і дапытлівы хлопчук змог скончыць спачатку мясцовую царкоўнапрыходскую школу, а затым у недалёкім Заблудаве і двухкласную настаўніцкую. Пасля гэтага ён ужо ў якасці настаўніка вярнуўся ў родныя Козлікі і стаў навучаць пачатковай грамаце вясковую дзятву.

Калі пачалася Першая сусветная вайна, сям'я Сакалоўскіх, ратуючыся аднаступачных немцаў, падалася ў бежанства. Праўда, далёка ўглыб Расійскай імперыі яны не паехалі, спыніліся ў Пскоўскай губерні. На новым месцы жылося нясоладка, і бацькі вырашылі ўладкаваць сына ў якую-небудзь педагагічную ўстанову, дзе б навучэнцы знаходзіліся на поўным ці частковым дзяржаўным забеспячэнні. Васіль супраць гэтага нічога не меў, бо вучыцца ён любіў і хацеў. Выбар выпаў на размешчаную ў недалёкім горадзе Невель тагачаснай Віцебскай губерні настаўніцкую семінарыю, куды юнак і



▲ Помнік маршалу В.Д. Сакалоўскаму ў Гродне

паступіў восенню 1914 года. Займаўся семінарыст Сакалоўскі старанна, паспяваў па ўсіх вучэбных дысцыплінах, тым не менш закончыць навучальную ўстанову яму не давялося.

Паводле сцвярджэння ўнучкі маршала Наталлі Сінюковай-Сакалоўскай, яе дзед у размовах з дамашнімі тлумачыў гэта наступным чынам. У яго быў сябар, таксама семінарыст, які захапляўся бальшавіцкімі ідэямі, удзельнічаў у падпольнай барацьбе. Калі гэта выкрылася, хлопца адлічылі з навучальнай установы. Але Васіль застаўся верны іх сяброўству, дапамагаў таварышу, чым мог. За што ўрэшце і паплаціўся сам – літаральна перад самымі выпускнымі экзаменамі выключылі з семінарыі і яго. Пасля гэтага сябрукі з галавой акунуліся ў вірлівую паўсядзённасць рэвалюцыйнага 1917 года. Паколькі ў Невелі і яго наваколлі вартага для сябе занятку яны не знайшлі і так-сяк перабіваліся з хлеба на ваду, то ў пошуках лепшай для сябе долі незадоўга да новага 1918 года былыя семінарысты вырашылі накіравацца ў Маскву. Але і вялікі губернскае горад, тады яшчэ зусім не сталіца, сустрэў іх таксама няветліва – холадам і голадам.

## Нечаканы выбар

Асобныя бібліяграфы В. Сакалоўскага ў сваіх працах сцвярджаюць, што ў Маскве будучы маршал пранікся сімпатыямі да рэвалюцыйных пераўтварэнняў і па ідэйных перакананнях уліўся ў рады абаронцаў маладой савецкай дзяржавы. На самай справе ўсё было крыху інакш. «Проста склалася сітуацыя, калі яму не было куды падзецца – ці ідзі ў армію, ці памірай з голаду, – расказвала Н. Сінюкова-Сакалоўская ў адным з інтэрв'ю, прысвечаным жыццямі свайго дзёда. – Каб знайсці хоць якія сродкі на існаванне, маладыя людзі накіраваліся ў Маскву. Там яны жылі галаднавата, пакуль па парадзе даўняга сябра не ўступілі ў ствараемую Чырвоную армію (справа была зімой 1918 года) і не пайшлі на курсы падрыхтоўкі чырвоных камандзіраў. Сябра казаў, маўляў, вы – людзі з адука-

цыяй, а такія зараз на вагу золата. Заадно і ўладкуецца, атрымаеце жыллё, паёк, абмундзіраванне. І хлопцы, нядоўга думуючы, згадзіліся...»

Навучанне будучых савецкіх ваенных камандзіраў праходзіла паскоранымі тэмпамі і з пэўнымі перапынкамі. Справа ў тым, што курсантаў часта накіроўвалі на ліквідацыю разбойных банд, якія дзейнічалі ў той час у Маскве. Тым не менш, за тры месяцы будучы маршал паспяхова засвоіў праграму камандзірскіх курсаў, пасля чаго быў накіраваны на Усходні фронт, дзе на працягу паўгода ён змагаўся з белавардзейцамі, камандаваў спачатку ротай, а затым і палком.

Восенню 1918 года ў Маскве была адкрыта Акадэмія генеральнага штаба Рабоча-сялянскай Чырвонай арміі, і В. Сакалоўскі стаў адным са 183 першых яе слухачоў. Навучальны працэс быў арганізаваны тут па нязвычайнай, але зразумелай ва ўмовах Грамадзянскай вайны схеме: зімой і вясной слухачы займаліся ў аўдыторыях, а на лета і восень накіроўваліся ў дзеючую армію, дзе і замацоўвалі тэорыю практыкай. Прынамсі, на працягу двух такіх «сезонаў» Васіль Данілавіч выкарыстоўваў свае акадэмічныя веды ў жорсткіх баях з дзянікінцамі пад Царыцынам і ў бітвах з інтэрвентамі на Каўказе. Ваенная адукацыя спатрэбілася Сакалоўскаму і ў час усталявання ўлады Саветаў у Азербайджане і Дагестане.

Пасля заканчэння ў 1921 годзе Акадэміі Генштаба ваенная кар'ера В. Сакалоўскага імкліва пайшла ўгару. Спрыялі таму многія фактары, але галоўнымі сярод іх былі выдатныя чалавечыя якасці Васіля Данілавіча – добрасумленнасць, адвага і вялікая працавітасць. Ён сам, напрыклад, выбраў месцам прадаўжэння сваёй службы неспакойны ў пачатку 1920-х гадоў Туркестанскі фронт, дзе давялося змагацца з басмачамі. Там будучы маршал атрымаў першую сваю ўзнагароду – ордэн Чырвонага Сцяга, там жа быў і цяжка паранены.

У 1924 годзе яго пераводзяць у Маскоўскую ваенную акругу і прызначаюць начальнікам штаба 14-й страл-



▲ Васіль Сакалоўскі.  
1919 год

ковай дывізіі. Свае службовыя абавязкі В. Сакалоўскі выконвае паспяхова і праз два гады, пасля чарговай выніковай праверкі, атрымлівае павышэнне па службе адразу на дзве ступені – ён становіцца начальнікам штаба стралковых карпусоў спачатку ў Паўночна-Каўказскай, а затым – у Беларускай ваенных акругах. На гэтых пасадах Васіль Данілавіч служыў да 1930 года з невялікімі перапынкамі для вучобы на Курсах удасканалення вышэйшага начальніцкага складу Чырвонай арміі. Затым яго пераводзяць на камандную работу, і на працягу пяці гадоў ён паспяхова камандуе 43-й стралковай дывізіяй, якая дыслацыравалася ў Беларускай ваеннай акрузе.

Першыя дні 1935 года ў біяграфіі В. Сакалоўскага пазначаны чарговым пераводам на штабную работу: у студзені ён становіцца намеснікам начальніка штаба Прыволжскай ваеннай акругі, а ўжо ў маі – начальнікам штаба навастворанай Уральскай. Вясной 1938 года лёс будучага маршала зрабіў яшчэ адзін нечаканы паварот – камандуючы Маскоўскай ваеннай акругай С. Будзённы асабіста хадайнічае перад І. Сталіным аб пераводзе Сакалоўскага ў савецкую сталіцу. Згода была атрымана, пасля чаго Васіль Данілавіч і быў прызначаны начальнікам штаба самай важнай у структуры Чырвонай арміі ваеннай акругі – Маскоўскай. У чэрвені 1940 года В. Сакалоўскаму было прысвоена званне генерал-лейтэнанта, а незадоўга да пачатку Вялікай Айчыннай вайны ён пераходзіць на працу ў Генеральны штаб, які ў той час узначальваў Г. Жукаў. Наш зямляк становіцца намеснікам будучага маршала Перамогі па арганізацыйна-мабілізацыйных пытаннях і адначасова... светлым ценем вялікага палкаводца – так часам жартам называлі Васіля Данілавіча ў асяродку савецкага генералітэту.

### Светлы цень Жукава

Калі і дзе першы раз сышліся шляхі-дарогі Георгія Жукава і Васіля Сакалоўскага – невядома. Прынамсі, звестак наконт гэтага нам не ўдалося адшукаць

ні ў мемуарах саміх маршалаў, ні ва ўспамінах іх знакамітых саслужыўцаў. У сувязі з гэтым выкажам здагадку, што ўпершыню яны маглі сустрэцца ў кастрычніку 1919 года пад Царыцынам, дзе Георгій Канстанцінавіч ваяваў радавym кавалерыстам, а Васіль Данілавіч, тады слухач Ваеннай акадэміі РСЧА, часова камандаваў кавалерыйскай дывізіяй.

Цалкам верагодна, іх знаёмства адбылося і ў Маскве на Курсах удасканалення вышэйшага начальніцкага складу Чырвонай арміі, бо займаліся яны там прыкладна ў адзін час: Г. Жукаў скончыў навучанне ў 1929 годзе, а В. Сакалоўскі – у 1928-м. Тэарэтычна можна дапусціць, што будучых маршалаў, а тады камандзіраў дывізіяў, зблізіла і сумесная служба ў канцы 1920-х – першай палове 1930-х гадоў у Беларускай ваеннай акрузе. Як вядома, Георгій Канстанцінавіч пачынаў сваю камандзірскую кар’еру ў Мінску і затым прадаўжаў яе ў Слуцку.

Але як бы там ні было, вядомы факт, што Г. Жукаў, стаўшы ў студзені 1941 года начальнікам Генеральнага штаба Чырвонай арміі, настойваў, каб адным з яго намеснікаў быў прызначаны менавіта В. Сакалоўскі. Такім вось крыху незвычайным чынам жыццё злучыла гэтых людзей, двух вялікіх военачальнікаў, якія дапаўнялі адзін аднаго і разумелі з паўслова.

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны Васіль Данілавіч быў прызначаны першым намеснікам начальніка Генеральнага штаба і на яго плечы адразу ж лёг увесь цяжар па арганізацыі адпору імкліва наступачаму ворагу. А праз месяц Г. Жукаў накіроўвае свайго намесніка і бліжэйшага памочніка рэалізоўваць абарончую стратэгію Генштаба на практыцы, прызначыўшы яго начальнікам штаба войск Заходняга напрамку, які неўзабаве быў рэарганізаваны ў асобны фронт.

### Пад Смаленскам і Масквой

В. Сакалоўскі трапіў у самае пекла Смаленскай бітвы. Незадоўга да яго прыезду ў штаб фронту немцы ўварваліся ў

#### ДАРЭЧЫ

Васіль Данілавіч, паводле сцвярджэння яго ўнучкі Н. Сінюковай-Сакалоўскай, не вельмі любіў успамінаць пра вайну. Але, калі яго ўсё ж удавалася «вывесці» на гэтую тэму, адзначаў, што з усіх ваенных перыядаў яму асабліва блізка Маскоўская бітва. План контрнаступлення савецкіх войск пад Масквой і тлумачальная запіска да яго былі напісаны тады генерал-лейтэнантам В. Сакалоўскім у адным экзэмпляры за адну ноч.

Смаленск, некалькі савецкіх армій апынуліся ў акружэнні, паўсюдна ішлі бязлігасныя баі з ворагам, які настойліва прасоўваўся ў напрамку Масквы. Адтуль паступалі катэгарычныя патрабаванні нанесці праціўніку контрудар. Нягледзячы на такое незайздроснае становішча, камандаванню Заходнім фронтам удалося перагрупаваць войскі і распачаць сустрэчныя баявыя дзеянні ў напрамку Смаленска, перайсці ў контрнаступленне пад горадам Ярцавам і нават вызваліць яго. І хоць у рэшце рэшт падраздзяленням Чырвонай арміі не ўдалося замацавацца на адваяваных каля Смаленска пазіцыях, яны сваім гераізмам збыталі планы ворага: не дазволілі яму выйсці на аператыўную прастору, а наадварот, на некаторы час прымусілі перайсці да абароны. Безумоўна, значная заслуга ў арганізацыі гэтага супрацьстаяння захопнікам належала і Васілю Данілавічу Сакалоўскаму.

Восенню 1941 года нямецкае камандаванне распачало новае «генеральнае наступленне» на Маскву. Першым часам праціўнік меў пэўны поспех, і гэта прымусіла Стаўку зрабіць істотную карэкціроўку абарончай стратэгіі Заходняга фронту. Было зменена і яго камандаванне – новым камандуючым стаў Г. Жукаў, які дабіўся, каб ранейшы начальнік штаба фронту В. Сакалоўскі застаўся на сваёй пасадзе.

У тандэме яны распрацоўвалі і ажыццяўлялі ўсе асноўныя аперацыі па спыненні ворага каля Масквы. У сваёй рабоце ў гэты час Г. Жукаў абапіраўся выключна на штаб фронту на чале з В. Сакалоўскім. А ім праводзілася велізарная дзейнасць па ўзнаўленні кіравання войскамі, была рэарганізавана разведка, з адступаючых войск фарміраваліся новыя злучэнні, праводзіліся інжынерныя работы на перадавых рубяжах і ў глыбіні абароны. Па ініцыятыве штаба фронту ўпершыню ў ходзе вайны ствараліся мабільныя супрацьтанкавыя батальёны, якія адыгралі важную ролю ў адбіцці нападзенняў нямецкіх войск. Як напішуць пазней гісторыкі, «у бітве пад Масквой яскрава праявіўся талент В.Д. Сакалоўскага



▲ В.Д. Сакалоўскі (сядзіць справа) пры прыняцці Г.К. Жукавым акта капітуляцыі Германіі

як буйнога военачальніка. Ён паказаў уменне пранікнуць у задумы ворага, хутка вызначыць кола мерапрыемстваў, якія забяспечвалі б найлепшае выкананне прынятага рашэння, правільна накіраваць намаганні генералаў і афіцэраў штаба на выкананне пастаўленых задач. Усё гэта забяспечыла зладжаную работу ў сумых складаных умовах абстаноўкі».

Пасля таго як нямецкае наступленне пад Масквой было спынена, Васіль Данілавіч з камандуючым Заходнім фронтам займаецца распрацоўкай стратэгіі контрнаступлення савецкіх войск. Разам яны праводзілі ў першай палове 1942 года і баявыя аперацыі пад Вязьмай і Ржэвам. А ўжо ў лютым 1943 года В. Сакалоўскі з падачы Г. Жукава, які на той час з'яўляўся прадстаўніком Стаўкі і ўзначальваў Галоўнае камандаванне Заходняга напрамку, быў прызначаны камандуючым Заходняга фронту.

## Падзенне і ўзлёт

На новай для сябе пасадзе Васіль Данілавіч правёў больш за год. За гэты час на яго долю выпала шмат адказных спраў, у тым ліку і правядзенне 2-й Ржэўска-Сьчоўскай аперацыі, Арлоўскай і Смаленскай наступальных аперацый, у выніку якіх удалося ў асобных месцах прарваць абарону праціўніка і ліквідаваць некалькі магутных плацдармаў.

### ДАРЭЧЫ

З імем маршала В. Сакалоўскага звязаны такія цікавыя і зусім не баявыя эпізоды. У пасляваенныя гады ў час адпачынку ў падмаскоўным санаторыі ён некалькі разоў разгаварыўся з К. Чукоўскім. Сакалоўскі быў у цывільным, і дзіцячы пісьменнік пасля гутаркі з такім эрудзіраваным суразмоўцам пацікавіўся: «Вы настаўнік?» Той кіўнуў сцярджальна. Чукоўскі захапіўся: ну трэба ж, просты настаўнік, а столькі ведае! І страшна здзіўліўся потым, калі даведаўся, што размаўляў з маршалам: «Чалавек зусім не падобны на вайсковага!»

Аднак дабіцца кардынальнага пералому войскі Заходняга фронту не змаглі. Акрамя таго, застопарыліся іх баявыя дзеянні на Аршанска-Віцебскім напрамку.

Правядзенне на працягу кастрычніка 1943 – сакавіка 1944 года ажно адзінаццаці наступальных аперацый па вызваленні Оршы, Багушэўска і Віцебска так і не дало чаканых вынікаў. І ў гэтага меліся свае прычыны. Па загадзе Стаўкі Вярхоўнага галоўнакамандуючага з Заходняга фронту былі выведзены і перанакіраваны на іншыя напрамкі дзве агульнавайсковыя арміі, механізаваны корпус і іншыя злучэнні. Да таго ж зіма ў згаданы перыяд была няўстойлівай, з-за слабых маразоў і частай адлігі не замерзлі, а толькі прыкрыліся снегам балоты, і пры іх пераадоленні ў дрыгву правальваліся як танкі, так і людзі. Аднак усё гэта нішто не браў пад увагу, патрабаванне вышэйшага камандавання было адно – наступаць. Камандуючы ж фронтам, не жадаючы губляць тэхніку і нішчыць людзей, упарта адстойваў сваё.

Вынікам такой канфрантацыі стала праверка дзеянняў В. Сакалоўскага. На Заходні фронт накіравалі спецыяльную камісію на чале з прадстаўніком Стаўкі Львом Мехлісам, якога за вочы называлі «ланцужным сабакам Сталіна». На падставе рапарта правяраючага былі зроблены вывады, а 12 красавіка 1944 года выйшла пастанова Дзяржаўнага камітэта абароны СССР, згодна з якой генерала арміі В. Сакалоўскага адхілілі ад пасады. Дарэчы, паводле гэтага ж дакумента Заходні фронт быў падзелены на два – 2-і і 3-і Беларуска. Але ніводны з іх узначаліць Васілю Данілавічу не прапанавалі.

Невядома, як бы склаўся далейшы лёс апальнага генерала, калі б яму на выручку не прыйшоў Г. Жукаў. Георгій Канстанцінавіч чарговы раз дамогся, каб В. Сакалоўскага прызначылі ў яго «каманду». Будучы маршал Перамогі тады ўзначальваў 1-ы Украінскі фронт і выпрасіў у Сталіна для Васіля Данілавіча пасаду начальніка штаба. Праўда, праз некалькі тыдняў пасля гэтага ён перадаў камандаванне фронтам маршалу І. Конову, бо быў прызначаны галоўным ка-

ардынатарам баявых дзеянняў войск Чырвонай арміі па вызваленні ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Беларусі – наступальнай аперацыі «Баграціён».

На сваёй новай, а па сутнасці звыклай і звычайнай, пасадзе В. Сакалоўскі як начальнік штаба 1-га Украінскага фронту прымае ўдзел у распрацоўцы такіх стратэгічна важных наступальных аперацый, як Львоўска-Сандамірская, Сандамірска-Сілезская, Ніжне- і Верхне-сілезскія, Вісла-Одэрская. Вынікам іх ажыццяўлення стала вызваленне Заходняй Украіны, паўднёвай часткі Польшчы і істотнае набліжэнне савецкіх войск з паўднёва-ўсходняга напрамку да Берліна.

У сярэдзіне красавіка 1945 года ў лёсе В. Сакалоўскага зноў з'яўляецца Г. Жукаў, у той час камандуючы 1-м Беларуска-кім фронтам. Як сцвярджаюць некаторыя гісторыкі, выпрасіўшы ў Сталіна выключнае права на штурм германскай сталіцы вайсковымі падраздзяленнямі ўзначаленага ім фронту, знакаміты маршал сабе ў падмогу зноў «паклікаў» свайго даўняга таварыша. Васіль Данілавіч быў прызначаны намеснікам камандуючага 1-м Беларуска-кім фронтам, і на яго адразу ж усклалі абавязкі па правядзенні Берлінскай аперацыі.

## Напярэдадні і пасля Перамогі

Войскі 1-га Беларускага фронту 20 красавіка 1945 года ўшчыльную наблізіліся да германскай сталіцы з поўначы і паўночнага ўсходу, пасля чаго распачалі яе штурм. На асобных напрамках ім удалося, ведучы жорсткія і ўпартыя баі, пранікнуць у цэнтральныя кварталы горада. Непасрэднае кіраўніцтва падраздзяленнямі, якія дзейнічалі ў цэнтры Берліна, ажыццяўляў В. Сакалоўскі. «Яго можна было сустрэць на камандных пунктах арміі, корпуса, дывізіі – там, дзе адбылася заміна, ён дапамагаў больш дакладна арганізаваць дзеянні часцей, што наступалі, там жа, дзе абазначыўся поспех, прымаў усе меры, каб неадкладна яго развіць», – такую кароткую і адначасова ёмістую характарыстыку дзе-

### ДАРЭЧЫ

Менавіта маршал В. Сакалоўскі як галоўнакамандуючы Групай савецкіх акупацыйных войск у Германіі 3 чэрвеня 1947 года падпісаў загад аб узвядзенні ў берлінскім Трэптаў-парку манумента «Воін-вызваліцель». Акрамя таго, ён падказаў скульптару Я. Вучэцічу і архітэктару Я. Белопольскаму сюжэт з фашысцкай свастыкай, якую пранізвае мячом савецкі салдат. Аўтары манумента, крыху развіўшы кампазіцыйную лінію, увасобілі парады маршала ў жыццё.

янням Васіля Данілавіча ў апошнія дні вайны даў у сваіх мемуарах генерал-маёр М. Чараднічэнка.

Адметна, што менавіта генералу В. Сакалоўскаму давалося весці ў Берліне перамовы з прадстаўнікамі нямецкага камандавання за некалькі дзён да заканчэння Вялікай Айчыннай вайны. Яны праходзілі 1 і 2 мая на адным з камандных пунктаў 1-га Беларускага фронту. Туды спачатку заявіўся з нешматлікай світай начальнік Генеральнага штаба сухапутных войск Германіі генерал Ганс Крэбс. Ён заявіў, што ў сваім бункеры застрэліўся Гітлер, ваеннымі ўтвораны новы ўрад, ад імя якога яго ўпаўнаважылі прасіць умоў перамір'я. На што Васіль Данілавіч спакойна адказаў, маўляў, у нас умова адна – ніякага перамір'я, ваенныя дзеянні будуць спынены толькі пасля безагаворачнай капітуляцыі Германіі.

Назаўтра на тым жа камандным пункце В. Сакалоўскі сустракаўся ўжо з іншым прадстаўніком нямецкага боку, камандуючым Берлінскім абарончым раёнам генералам Гельмутам Вейдлінгам, які перадаў рускамоўны экзэмпляр свайго загаду камандзірам і салдатам германскай арміі. Сярод іншага ў ім былі і такія словы: «Згодна з узаемнай дамоўленасцю з вышэйшым камандаваннем савецкіх войск я заклікаю вас неадкладна спыніць баявыя дзеянні». Пасля гэтага, пачынаючы з 15 гадзін па мясцовым часе, супраціўленне берлінскага гарнізона было спынена, а фашысцкая Германія капітулявала.

Цалкам заканамерна, што не толькі камандуючы 1-м Беларускім фронтам маршал Г. Жукаў, але і яго намеснік і надзейны таварыш генерал арміі В. Сакалоўскі былі ўдзельнікамі і непасрэднымі кіраўнікамі савецкай дэлегацыі на падпісанні Акта аб безагаворачнай капітуляцыі Германіі ў Другой сусветнай вайне. Гэта цырымонія, як вядома, праходзіла ў ноч на 9 мая 1945 года ў прыгарадзе Берліна Карлсхорсце.

Праз тры тыдні пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны В. Сакалоўскі быў удастоены медаля «Залатая Зорка» і звання Героя Савецкага Саюза.

Афіцыйна лічыцца, што атрымаў ён гэтую ўзнагароду за паспяховае правядзенне Берлінскай аперацыі. Аднак усё ж, думаецца, яна – заслуга ўсёй паспяховай ваеннай дзейнасці Васіля Данілавіча. Тым больш што, як сцвярджаюць гісторыкі, у 1946 годзе І. Сталін прылюдна прызнаў, што В. Сакалоўскага ў свой час несправядліва знялі з пасады камандуючага Заходнім фронтам, бо не было яго асабістай віны ў беспаспяховых дзеяннях войск на Аршанска-Віцебскім напрамку ў канцы 1943 – пачатку 1944 года. Дарэчы, пасля гэтага Васілю Данілавічу і было прысвоена званне Маршала Савецкага Саюза.

У пасляваенны час В. Сакалоўскі займаў розныя пасады ў вышэйшым кіраўніцтве савецкіх Узброеных сіл: быў намеснікам галоўнакамандуючага, узначальваў Групу савецкіх акупацыйных войск у Германіі, з'яўляўся першым намеснікам ваеннага міністра і начальнікам Генеральнага штаба. Выйшаўшы ж на пенсію, ён стаў працаваць інспектарам Групы генеральных інспектараў Міністэрства абароны СССР, напісаў дзве грунтоўныя ваенна-тэарэтычныя працы «Ваенная стратэгія» і «Разгром нямецка-фашысцкіх войск пад Масквой». Памёр маршал В. Сакалоўскі 10 мая 1968 года, яго прах пахаваны ў некропалі Крамлёўскай сцяны на Краснай плошчы ў Маскве.

## Стратэг і чалавек

Васіль Данілавіч Сакалоўскі не быў ідэальным чалавекам. Але свае хібы, а яны, як і ў любога з нас, канечне ж, былі, ён стараўся не афішыраваць. Тым не менш зламыснікі заўсёды імкнуліся знайсці ў яго шафе які-небудзь шкідет. Адны сцвярджалі, што маршал быў вельмі маўклівы, не меў блізкіх сяброў, не разумееў гумару. Другія вінавацілі яго ў залішняй раскошы: на дачы меў аграмадны падземны гараж, дзе былі выстаўлены аўтамабілі ЗІС і «Чайка», трафейныя легкавікі «Хорх» і «Віліс», матацыкл «Харлей», якімі сам гаспадар практычна ніколі не карыстаўся. Трэція, не



▲ Маршал  
Савецкага Саюза  
В.Д. Сакалоўскі.  
Канец 1940-х –  
пачатак 1950-х гадоў

### ДАРЭЧЫ

Мала хто ведае, што менавіта маршал В. Сакалоўскі стаў ініцыятарам прысваення Маскве звання горада-героя. Ён падрыхтаваў адпаведны зварот у ЦК КПСС і Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР, які падпісалі таксама маршалы К. Ракасоўскі і І. Коней. І да гэтай прапановы прыслухаліся – цяперашняй расійскай сталіцы згаданае ганаровае званне было нададзена 8 мая 1965 года, напярэдадні 20-годдзя Перамогі.

маючы магчымасці асабіста адпомсціць В. Сакалоўскаму за нейкія свае крыўды, адыгрываліся на родных маршала – сфабрыкавалі, напрыклад, супраць сына-падпалкоўніка справу аб згвалтаванні. Чацвёртыя спрабавалі прыпісаць яму злоўжыванні пры будаўніцтве лецішча, маўляў, будынак праектаваў палонны немец-архітэктар, выкарыстоўваліся дзяржаўныя будматэрыялы, адмыслова выкаваная агароджа была прывезена з Германіі...

Магчыма, нешта з гэтага было небеспастаўным і сапраўды мела месца ў жыцці маршала Сакалоўскага. Прынамсі, па большасці агучаных і выкладзеных у ананімках і афіцыйных паперах фактаў праводзіліся праверкі. Паводле сведчання ўнучкі Васіля Данілавіча Н. Сінюковай-Сакалоўскай, І. Сталін прызначыў па справе сына маршала, які быў асуджаны на 17 гадоў і адбываў пакаранне ў турме, трайнае расследаванне. «Тры групы працавалі асобна, не ведаючы аб існаванні адна адной. Доклады дасылаліся асабіста Іосіфу Вісарыёнавічу. Разабраўшыся, усе тры групы прыйшлі да адзінай высновы – сын маршала не вінаваты. Справа была сфабрыкавана... Зімовым вечарам 1952 года Сакалоўскаму асабіста патэлефанаваў Сталін. Пасля кароткай размовы Васіль Данілавіч паехаў у Крэмль... Праз некалькі гадзін з крамлёўскага пад'езда выйшаў Іосіф Вісарыёнавіч, падтрымліваючы за локаць Сакалоўскага. Ад'ютанту маёру Кірпічнікаву, які чакаў маршала каля машыны, запомніліся вялікія чырвоныя ружы ў руках Сталіна і яго словы: „Прадайце кветкі Ганне Пятроўне, няхай чакае сына“. І назаўтра пасля трох гадоў разлукі мой бацька вярнуўся дадому».

Ганна Пятроўна, жонка В. Сакалоўскага, заўсёды была для яго надзейнай апорай у жыцці, а ў 1937 годзе стала яшчэ і выратавальніцай. Будучы маршал служыў тады ва Уральскай ваеннай акрузе, узначальваў штаб яе войск. Нягледзячы на высокую пасаду, ім зацікавіліся супрацоўнікі НКУС, спрабавалі абвінаваціць яго ў шпіянажы на карысць Польшчы. Знайшлі і адпавед-

ную зачэпку, маўляў, у аўтабіяграфіі ён наўмысна скрыў факт, што ў перыяд Першай сусветнай вайны служыў афіцэрам у царскай арміі. Гэта было няпраўдай, але ніхто не хацеў слухаць тлумачэнні. І тады Ганна Пятроўна адшукала сярод сямейных дакументаў даведку, выдадзеную яшчэ ваенкаматам горада Невеля, якая сведчыла, што навучэнец мясцовай настаўніцкай семінарыі В. Сакалоўскі да заканчэння вучобы вызваляецца ад прызыву ў армію. Гэта і ўратавала Васіля Данілавіча ад рэпрэсій.

Як успамінаюць саслужыўцы маршала Сакалоўскага, ён меў моцны аналітычны розум, быў разважлівым і спакойным, вельмі дыпламатычным. Калі, напрыклад, тэлефанаваў у штаб якога-небудзь вайсковага фарміравання, то абавязкова называў сябе, а не патрабаваў, як гэта рабілі некаторыя іншыя высокага чыну ваенныя, каб яго пазнавалі па голасе.

Васіль Данілавіч вельмі шмат чытаў, асабліва любіў рускую класіку, ведаў на памяць амаль усяго Пушкінскага «Яўгена Анегіна», часта цытаваў герояў Л. Талстога. Сакалоўскі быў працаголікам і ў час правядзення адказных ваенных аперацый спаў па тры-чатыры гадзіны ў суткі. А лепшым адпачынкам для яго ў мірны перыяд быў час, праведзены разам з жонкай, дзецьмі і ўнукамі на падмаскоўным лецішчы.

Яшчэ ў час Вялікай Айчыннай вайны на адной з атэстацый у Стаўцы Вярхоўнага галоўнакамандуючага маршал Г. Жукаў ахарактарызаваў В. Сакалоўскага такім чынам: «Высокай культуры, з вялікай ваеннай эрудыцыяй і арганізатарскімі здольнасцямі генерал... Валодае вялікай сілай волі і цвёрдасцю характару, смелы, энергічны, рашучы і ініцыятыўны, пастаянна патрабавальны да сябе і падначаленых...». І праўдзівасць гэтых слоў Васіль Данілавіч неаднойчы пацвярджаў сваім жыццём. Пацвярджае іх сёння і гісторыя, у якую маршал Сакалоўскі ўвайшоў як выдатны савецкі военачальнік і вялікі стратэг, пераможца многіх вырашальных бітваў Вялікай Айчыннай вайны.

Сяргей ГАЛОУКА

#### ДАРЭЧЫ

Вядомы расійскі селекцыянер Сяргей Аладзін вывеў сорт бэзу пад назвай «Маршал Сакалоўскі».

У 2014 годзе ў гонар 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сваякі Васіля Данілавіча падарылі куст імяннага бэзу мемарыяльнаму комплексу «Брэцкая крэпасць-герой».